

خوانش پیوند سازمان فضایی خانه و شیوه زندگی در معماری بومی (مطالعه موردی: شهر بُشرویه)

سید مهدی مداحی*، غلامحسین معماریان**

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۴/۱۰/۱۶

تاریخ پذیرش مقاله:

۱۳۹۷/۰۹/۲۵

چکیده

بسیاری از نظریه پردازان حوزه محیط و رفتار، شیوه زندگی و نظام رفتاری حاصل از آن را به عنوان عینی ترین بیان های فرهنگ سکونت می دانند. انسان و نیازهای او طبق نظر محققان، عامل اصلی در طراحی فضا و روابط میان آن است که چنانچه به درستی صورت گیرد، می تواند در خلق محیط های مطلوب تر راهگشا باشد. طیف متنوع نیازهای انسان از نیاز به خلوت و قلمرویی تا تماس اجتماعی و تعامل با دیگران در روابط درونی افراد خانواده، طراحی خانه را به ویژه به لحاظ سازمان فضایی و نحوه استقرار فضاهای عمومی، نیمه عمومی و خصوصی درون خانه و در کنار یکدیگر بسیار حساس و قابل تأمل می سازد.

روش زندگی، به نحوه زندگی انسان ها که انتخاب می کنند مربوط می گردد و بر ایده ال ها، قواعد، قوانین، رفتارهای روزمره زندگی و نظایر آن استوار است. لذا خوانش و فهم چگونگی اثر بخشی شیوه زندگی و آداب رفتاری ناشی از آن بر شکل گیری فرم و سازمان فضایی خانه های بومی بسیار حائز اهمیت می باشد.

این تحقیق از گونه پژوهش موردی با استفاده از روش تحقیق ترکیبی شامل روش های توصیفی، تحلیلی و در نهایت مصاحبه و تهیه پرسشنامه و قیاس تطبیقی صورت گرفته است. نمونه انتخاب شده، بافت تاریخی شهر بشرویه می باشد. در این بافت معماری مسکونی دوره های تیموری، صفوی و قاجار در بومی ترین شکل های خود مشاهده می شود که ویژگی اساسی اش، علاوه بر سالم بودن، تداوم و نفوذ آن در مناطق پیرامونی است.

نتایج حاصل از پژوهش نشان می دهد ویژگی های شیوه زندگی بومی و سیستم های فعالیت ناشی از آن به ویژگی های خاص استقرارها و محیطها انجامیده و دلایل تنوع آن ها و در نتیجه ارتباط بین شیوه زندگی و محیط ساخته شده مصنوع را شرح می دهند. لذا بایستی اذعان داشت شیوه زندگی و سیستم های فعالیت، هر دو باهم، در تحلیل و طراحی بسیار مفید هستند و طراحان و برنامه ریزان را در رسیدن به الگوی مسکن مناسب منطقه یاری می رسانند.

کلمات کلیدی: شیوه زندگی، نظام رفتارها (سیستم فعالیت ها)، سازمان فضایی خانه، بشرویه، معماری بومی.

* استادیار دانشکده معماری و شهرسازی مؤسسه آموزش عالی خاوران مشهد، دکترای معماری از دانشگاه علم و صنعت ایران.

m.madahi@profs.khi.ac.ir

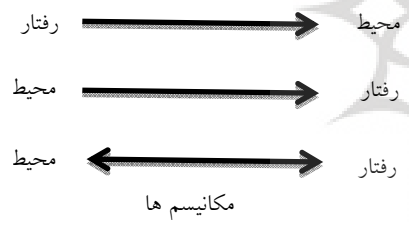
** استاد دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران.

مقدمه

توجه به تأثیر مباحث فرهنگی - اجتماعی در معماری موضوعی است که بسیاری از اندیشمندان این حوزه بدان پرداخته‌اند (Rapaport, 1999:52-64; Oliver, 2006: 231- 503; Hohmann, 2005: 11; Said, 2001:41; Baydar, 2004:19; Robbins, 1984: 175). از طرفی بسیاری از نظریه‌پردازان معتقدند مفهوم فرهنگ مظاهر و نمودهای آن نه تنها در برداشت مردم، باورها، ارزش‌ها، هنجارها، آداب رسوم و رفتار، بلکه در طراحی اشیاء و محیط زیست مصنوع از جمله خانه‌ها و محله‌ها نیز تأثیرگذار است (Altman & Chemers, 1980:335-394; Malkawi & Al-Qudah, 2003: 25-48; Triandis, 1994:12-22). در نتیجه پیکره‌بندی فضایی خانه و طراحی درون آن (سازمان فضایی) و شکل خانه‌ها در یک منطقه می‌تواند فرهنگ ساکنان را حمایت یا مختل نماید (Ozaki, 2002:107-110; Rapaport, 1969:49-50). راپاپورت و الیور زمینه‌های فرهنگی را به‌عنوان عامل مؤثری در شکل‌گیری معماری بومی می‌دانند و همان‌گونه که راپاپورت بیان داشته است، فضا دارای معنا است و گروت و وانگ نیز بر لزوم توجه طراحان محیط به وجوه اجتماعی - فرهنگی تأکید نمودند (Rapaport, 1969:46-82; Oliver, 2006:244-250). از این رو بایستی الگوی سازماندهی فضا و پیکره‌بندی آن به‌منظور فهم ارتباط بین طراحی فضاهای ساخته شده و ابعاد فرهنگی متعاقب آن، مورد بررسی قرار گیرد (Napadon, 2001:81). این پژوهش بر آن است تا با ارائه مدل ارزش‌های طراحی (پروفیل)^۱ سازمان فضایی خانه براساس شیوه زندگی بومی مبنایی برای طراحی روابط میان فضاهای اصلی درون خانه بومی به دست دهد.

پیشینه پژوهش

تأثیر متقابل محیط و رفتار (EBS) بر یکدیگر موضوع مطالعات بسیاری از محققان بوده است (لنگ، ۱۳۸۱؛ راپاپورت، ۱۳۹۱؛ فون مایس، ۱۳۸۶؛ الکساندر، ۱۳۸۷). بنا به‌نظر راپاپورت^۲ انسان‌شناسی تأثیر مهمی بر رابطه محیط - رفتار دارد و نقش فرهنگ به‌عنوان عامل مؤثر بر رفتار انسان بسیار مهم است. انواع رابطه محیط - رفتار (EBS) توسط وی در نمودار شماره ۱ ارائه شده است. بنا به‌نظر او فرهنگ نقش مهمی در هر سه حالت ارتباط محیط و رفتار ایفا می‌کند و لازم است ارتباط بین فرهنگ و محیط ساخته شده به‌همراه چارچوب EBS مطالعه شود. EBS به شدت میان رشته‌ای است و دانش‌های زیادی را باید شامل شود که از این میان انسان‌شناسی به‌طور مستقیم می‌تواند به آن متصل شود و به‌ویژه پرداختن به فرهنگ در آن، رویکرد مفیدتری است (پیشین، ۴۲).

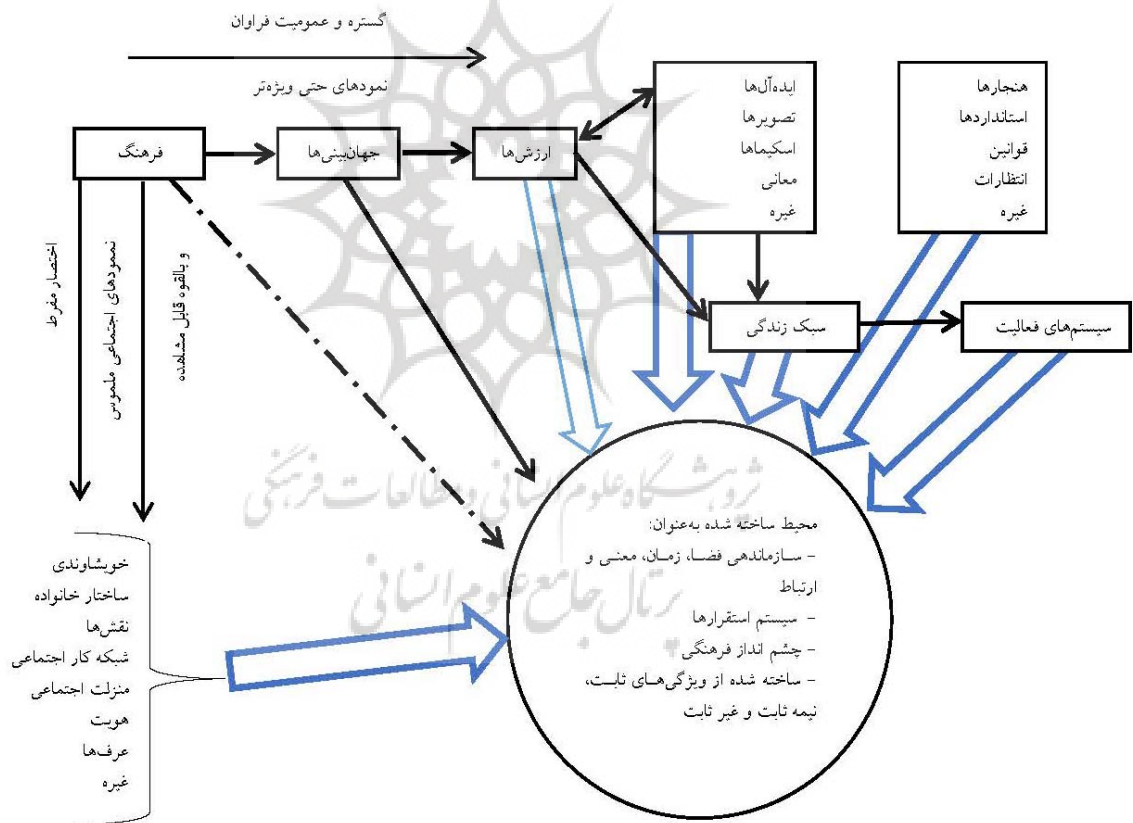
ن ۱. انواع رابطه محیط - رفتار در EBS. منبع: راپاپورت، ۱۳۹۱.

بنا به‌نظر راپاپورت خانه بیش از آن که ساختاری کالبدی باشد نهادی است با عملکردی چند بعدی متأثر از اجتماع، فرهنگ، آیین مذهبی، اقتصاد و شرایط محیطی و از آن جا که ساخت "خانه" خود امری فرهنگی است، شکل و سازمان آن نیز، متأثر از فرهنگی است که خانه محصول آن است (Rapaport, 1969:46).

باهم، در تحلیل و طراحی بسیار مفید هستند. سازماندهی فضا باید مطابق با مقتضیات و نیازهای هر فرهنگ و جهان بینی و ارزش‌های مبتنی بر آن‌ها صورت گیرد (راپاپورت، ۱۳۹۱: ۳۹). وی نمودار شماره ۲ را در اثرگذاری عوامل مختلف هم در تحلیل و هم در طراحی محیط‌ها ارائه می‌دهد (پیشین: ۱۴۲) ضخامت فلش‌ها احتمال نسبی و سهولت کاربرد اجزای متنوع و نشانه‌های فرهنگ را برای تحلیل و طراحی نشان می‌دهد. آن چه که در این نمودار دیده می‌شود اثرگذاری اولیه فرهنگ و جهان‌بینی بر شکل‌گیری ارزش‌ها و به تبع سایر مراحل مؤثر بر محیط ساخته شده و سازماندهی فضا است.

تحقیقات گیفورد^۳ نشان می‌دهد اغلب افراد ترجیح می‌دهند در خانه‌هایی زندگی کنند که مطابق فرهنگ گذشته آنان باشد. این به دلیل آن است که سکونتگاه‌هایی که تبلوری از فرهنگ می‌باشند مکمل الگوهای رفتاری آن فرهنگ هستند (Gifford, 1998:85).

خوانش و فهم ویژگی‌های شیوه زندگی بومی و سیستم‌های فعالیت ناشی از آن بسیار مهم بوده چرا که آن‌ها به ویژگی‌های خاص استقرارها و محیط‌ها انجامیده و دلایل تنوع آن‌ها و در نتیجه ارتباط بین شیوه زندگی و محیط ساخته شده مصنوع را شرح می‌دهند. لذا بایستی اذعان داشت شیوه زندگی و سیستم‌های فعالیت، هر دو

ن ۲. تفکیک لایه های فرهنگ و ارتباط آنها با محیط ساخته شده مثل خانه، ضخامت فلش‌ها با امکان و سهولت رابطه با اجزای مختلف مطابقت دارد، منبع: راپاپورت، ۱۳۹۱: ۱۴.

ساختن "خانه" بدون حضور نظم و سازمان حاصل از کنایه‌های ماندنی و معمارانه بسیار دشوار است. از نظر مایس، خلق مکانی با هویت خصوصی مسئله‌ای است که نیاز به توجه جدی دارد چرا که برای قشر کثیری از مردم انبوهی از خانه‌های بی نام و نشان در حال ساخت و تولید است (فون مایس، ۱۳۸۶؛ ۱۶۷). کوپر مارکوس در مقاله "خانه نماد خویشتن" با استفاده از نظریه‌های روانشناسی یونگ با نگاه ژرف‌تر در رابطه روان انسان با محیط به ویژه خانه، در عمق روان انسان و در تاریخ، به ریشه‌دار بودن مفهوم نمادین خانه در روان انسان اشاره می‌کند و می‌گوید طراحان باید به تأثیر طراحی خانه بر وضع روانی انسان‌ها توجه کنند. به نظر او در سطحی کمتر آگاهانه و در بیشتر اوقات، انسان خانه را انتخاب می‌کند که پشتیبان اصلی محیط داخلی اوست (مارکوس، ۱۳۸۲ : ۴). گاستن باشلار، فیلسوف فرانسوی گفته است، درست همان گونه که خانه و غیرخانه تقسیم‌بندی اصلی فضای جغرافیایی است خویشتن و ناخویشتن هم تقسیم‌بندی فضای روح است. خانه هم فضا را محصور می‌کند (اندرون) و هم آنرا پس می‌زند (بیرون خانه)، پس خانه دو جزء متفاوت و بسیار مهم دارد: درون و نما.

خانه به زیبایی نشان می‌دهد که انسان چگونه به خود می‌نگرد: اندرونی صمیمی یا خویشتن که تنها بر دوستان صمیمی که به درون آن دعوت می‌شوند آشکار می‌گردد و نمای بیرونی که در معرض دید همگان قرار می‌گیرد (باشلار، ۱۳۹۱ : ۱۲).

تحقیقات اخیر در انگلستان نشان می‌دهد نبود فضای کافی و روابط نادرست میان فضاها در خانه تأثیرات معین اداری بر روابط خانوادگی دارد (Roberts- Hughes, 2011).

نظریه رفتارشناسی لنگ (۱۳۸۱) که در ادامه بیشتر بدان پرداخته شده است، محور مطالعات مختلفی از جمله طرح خانه بوده است (عینی‌فر، ۱۳۸۲، ۱۳۸۶، ۱۳۷۹) غفوریان (۲۰۱۲). تحت تأثیر ویژگی‌های بیان شده در ادبیات لنگ، موضوع انعطاف‌پذیری را از نظر ایجاد ظرفیت‌های فضایی شامل عملکردهای چندگانه، توسعه، تفکیک و ... بررسی کرده است. برنامه‌ریزی برای مسکن براساس این ویژگی‌ها، قابلیت‌های روابط میان عرصه‌ها با توجه به عامل زمان و تأثیر آن بر رضایتمندی افراد خانواده از فضای کالبدی مورد نیاز را شکل می‌دهد. نیاز خانواده در اینجا کم و زیاد شدن افراد خانواده در خانه در طیف‌های زمانی مختلف و نیازهای کالبدی گوناگون به تناسب هر دوره است.

سوالات پژوهش

۱. شیوه زندگی و نظام رفتاری ساکنان بومی چگونه در تصور و صورت خانه و اجزای آن تجلی یافته است؟
۲. کیفیت سیستم‌های فعالیت (نظام رفتاری) ساکنان ناشی از شیوه زندگی بومی، چه ارتباطی با کیفیت سازمان فضایی خانه بومی دارد؟

روش پژوهش

انتخاب روش انجام تحقیق وابسته به هدف، ماهیت موضوع پژوهش و امکانات اجرایی آن می‌باشد. لذا این تحقیق از گونه پژوهش موردی است که با استفاده از روش تحقیق ترکیبی شامل روش‌های توصیفی، تحلیلی و قیاس تطبیقی صورت گرفته است. تحقیق با روش‌شناسی ترکیبی بیانگر بیشترین همگرایی میان دو روش یا بیشتر است. مزیت این رویکرد این است که قوت‌های روش‌های مختلف، مکمل یکدیگرند و ضعف‌های هر روش به میزان زیادی پوشش داده می‌شود (گروت، ۱۳۹۲ : ۳۶۸). پژوهش حاضر بر آن

خاطرات مربوط به زندگی در یک خانه خاص، در دوره‌های مورد مطالعه می‌تواند به جمع‌آوری داده‌های رفتاری کمک شایانی نماید.

و در آخر، مدل ارزش‌های طراحی سازمان فضایی مؤثر بر روابط خانوادگی با بهره‌گیری از پروفیل‌های محیط - رفتار راپپورت، به روش استدلالی، با ارائه گرافیکی مدل‌سازی شده است. این پروفیل‌ها قادرند که اولویت‌های استفاده کنندگان، طراحان و بقیه را تحلیل کنند. استفاده از آن‌ها، تشخیص و مقایسه پروفیل‌ها از گروه‌های مختلف را نیز ممکن می‌سازد (راپپورت، ۱۳۹۱: ۹۵).

چهارچوب نظری پژوهش

معرفی بافت تاریخی بُشرویِه

کتاب «ریاض‌العلماء» نوشته میرزا عبدالله اصفهانی که در دوره صفوی می‌زیست از جمله اسنادی است که می‌توان درباره ساختار شهری بُشرویِه به آن استناد کرد. بر این اساس بافت تاریخی بُشرویِه دارای ۴ محله تاریخی به نام‌های سرپُل، پایین محله، میان ده و مَقری بوده است (اصفهانی، ۱۳۶۶: ۴۵).

در گذشته دور تا دور این محلات را بارویی فرا گرفته که احتمالاً در دوره زندیه ساخته شده است این بارو را در بُشرویِه به نام دیوار شهر بند می‌شناسند. میدان اصلی شهر در نقطه تلاقی ۴ محله قرار داشته که میدانی مستطیل شکل بوده (حدود میدان امام خمینی فعلی) و از آن معابر اصلی شهر (معبّر رقه و معبر رباطی) جدا می‌شده است.

معرفی خانه‌های بومی و تاریخی بُشرویِه

مطالعات انجام شده اسنادی، کتابخانه‌ای و میدانی نشان می‌دهد خانه‌های تاریخی با ارزش، بیشتر در محدوده زمانی دوره تیموری تا اواخر قاجار ساخته شده‌اند (سلطان‌زاده، ۱۳۸۳: ۱۳). با انجام مطالعات کتابخانه‌ای و کار میدانی حدود ۳۰ خانه متعلق به دوره‌های تیموری، صفوی و قاجار شناسایی و برداشت

است تا با به کارگیری همزمان دو روش زیر به خوانش و شناخت شیوه زندگی و سازمان فضا نایل آید:

۱- مردم‌نگاری- بررسی شیوه زندگی و نظام‌های رفتاری (سیستم‌های فعالیت) ساکنان ۲- گونه‌شناسی فضا و الگوهای فضایی سکونت.

مهم‌ترین روش‌های جمع‌آوری داده‌های مربوط به شیوه زندگی و نظام رفتاری ساکنان بومی عبارتند از مصاحبه و پرسشنامه. یکی از روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش مصاحبه حضوری برای شناخت مؤلفه‌های رفتاری ساکنان است. لذا به صورت حضوری از افراد یا گروهی از ساکنان بومی، کسانی که تجربه زندگی در خانه‌های بومی را داشته‌اند، سوالات مصاحبه از پیش اندیشیده و تعیین شده است. بنابراین ساکنان بلافاصله در جریان پرسش‌ها قرار می‌گیرند و تجارب و خاطرات کودکی خود را بیان می‌کنند.

هدف از ارائه پرسشنامه کسب اطلاعات معین در مورد شیوه زندگی و نظام رفتاری ساکنان است. پرسشنامه مورد استفاده ترکیبی از پرسش‌های باز و بسته بوده و شامل سه بخش اصلی است.

بخش اول: اطلاعات مختصری از ساختمان، ساکنان و فهرست فعالیت‌های روزانه (روزمره)

بخش دوم: اطلاعات ساختمان و استفاده از فضای داخلی در این پژوهش ۳۰ خانه بومی در بافت تاریخی، مشاهده و برداشت شده و مصاحبه شوندگان حدود ۴۰ نفر از افراد مسن، بزرگسالان و جوانان که از اهالی، بزرگان و کسبه شهر بشرویِه بوده و تجربه زندگی در خانه‌های بومی را دارند.

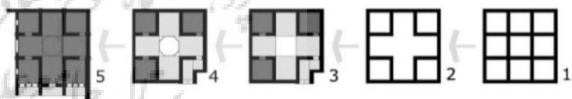
بخش سوم: فضا‌های گروهی تحلیل اسناد: چون پژوهش مرتبط با شیوه زندگی مردم در دوره‌های گذشته می‌باشد لذا بررسی سفر نامه‌ها و کتب مربوط به فرهنگ سکونت و شیوه زندگی مردمان بومی و یا

شده است. به علت اینکه جبهه‌ها و بخش‌های مختلف خانه‌های تاریخی براساس نیاز، عملکرد و به مرور زمان ساخته می‌شدند در بیشتر خانه‌های تاریخی بخش‌هایی متعلق به زمان‌های متفاوت وجود دارد.

فضاهای اصلی زندگی در خانه‌های بومی بُشرویه

به‌طور عمده خانه‌های بُشرویه از فضاهای زیر تشکیل شده‌اند:

مون سرا: خانه‌های بُشرویه همگی حیاط مرکزی، گاه به شکل مربع یا مستطیل و گاه به صورت هشت ضلعی داشته‌اند. این فضا به لهجه محلی مون سرا یا میان سرا نامیده می‌شود. درخانه‌هایی با ابعاد کوچک و متوسط، این حیاط بسیار کوچک است. این فضا یکی از فضاهای مهم و شاخص در معماری مسکونی این منطقه است که موجب تفاوت اصلی خانه‌های چهار صغه مون سرایی این منطقه با چهار صغه‌های شهر زواره می‌باشد. آنچه که تحت عنوان چهار صغه مشهور شده است، یک ترکیب از نه واحد فضایی است که با تقسیم هر ضلع یک مربع به سه قسمت، حاصل می‌شود. واحد مرکزی، فضای مرکزی چهار صغه است. واحدهای وسطی هر ضلع، نشان‌دهنده هر صغه و واحدهای گوشه‌ای نیز، نشان‌دهنده چهار اتاق گوشه‌ای است که به نوعی می‌تواند از صغه‌ها یا همان ایوان‌ها، ورودی داشته باشد (تصویر شماره ۱).

ت ۱. مقایسه خانه چهار صغه با مون سرا در بُشرویه با چهار صغه شهر زواره (شماره ۳ و ۴ الگو خانه‌های بُشرویه و شماره ۵ الگو خانه‌های زواره). منبع: نگارندگان.

این فضا از سطح کوچه (معبّر) در سطح پایین‌تری واقع شده که باعث می‌شود در تابستان نسبت به فضای کوچه سردتر و در زمستان گرم‌تر باشد. همچنین در

موقع زلزله با توجه به اینکه خانه در عمق قرار گرفته تا حدودی جلوی حرکت‌های افقی زلزله را می‌گیرد و اغلب در مرکز خانه قرار می‌گرفته است.

صغه: ایوان که به لهجه محلی صغه نامیده می‌شود، دالانی مسقف است که درهای اتاق‌های نشیمن به آن باز می‌شود. صغه در تابستان خنک است و اهل خانه بیشتر فعالیت‌های خود را در این مکان انجام می‌دهند که در اکثر موارد این فضا در جبهه اصلی خانه واقع می‌شود. و به‌عنوان خانه‌های چهار صغه از آن‌ها یاد می‌شود.

بُنجه دو: انبار آذوقه است. در بُنجه‌دو، کندو (محل نگهداری گندم) و پُرخو (محل نگهداری آرد) تعبیه شده است و از بخش‌های جانبی مطبخ به حساب می‌آید و در دسترسی مستقیم با این بخش است.

نمونه خانه‌های دوره صفوی، قاجار و پهلوی

در این بخش ۳۰ خانه، متعلق به دوره‌های صفویه، قاجار و پهلوی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند که در ادامه معرفی شده‌اند. ۱۰ خانه دوره صفویه، ۱۰ قاجار و ۱۰ خانه پهلوی که البته از هر دوره ۵ نمونه در این بخش ذکر شده است (جدول شماره ۱).

فهم چگونگی اثربخشی متغیرهای فرهنگی - اجتماعی

مطرح شده در چارچوب نظری پژوهش بر شکل‌گیری

و سازمان دهی انواع فضاها در نمونه مورد مطالعه

در این بخش به مقایسه تطبیقی ویژگی‌های دسته‌بندی شده مربوط به شکل و کالبد هر فضا با الگوهای فعالیتی خانواده‌ها پرداخته می‌شود تا مشخص شود کدام جزء از نظام رفتارها ریشه بیان کالبدی مشاهده شده می‌باشد. سپس با بررسی اینکه هر الگوی رفتاری به کدام بخش از شیوه زندگی بومی مربوط است متغیرهای فرهنگی - اجتماعی را که موجب ظهور آن بخش از شیوه زندگی بومی شده از میان پاسخ‌های ساکنان استدلال نموده و

است. نکته مهم این است که هر چه از جنبه کارکردی به سمت وجوه پنهان فعالیت، پیش رویم میزان تنوع افزایش می‌یابد. تنوع در گزینه‌های ۲ و ۳ و ۴ علت اصلی تنوع فعالیت‌ها به شمار می‌رود که به تبع در تنوع صحنه‌ها، موقعیت‌ها و ارتباط مابین آن‌ها نیز تأثیرگذار است. به غیر از فعالیت محض که وابسته به جنبه ثابت و نوعی انسان است گزینه‌های دیگر تحت تأثیر فرهنگ سکونت، شیوه زندگی و نظام رفتاری حاصل از آن قرار دارند.

در انتها بایستی گفت فرانسیس بیکن به پژوهشگران آینده توصیه می‌کند هر چه می‌توانند داده جمع‌آوری کنند و جداولی طراحی کنند که این داده‌ها به‌طور منظم در آن‌ها قرار داده شده‌اند، بدین ترتیب قانون علمی خود به خود از دل داده‌ها بیرون خواهد آمد. در واقع می‌توان نظم حاکم بر داده‌ها را کشف نمود و سپس آن را در یک استدلال استقرایی تعمیم داد (ladyman, 2002).

فهم چگونگی اثربخشی نظام رفتاری (سیستم فعالیت‌ها) ساکنان بومی بر شکل‌گیری و سازمان‌دهی انواع فضاها در خانه‌های بومی بشرویه

پس از دسته‌بندی و تحلیل داده‌های مربوط به نظام فعالیت‌ها و متغیرهای اجتماعی و خوانش کالبد و سازمان فضایی خانه‌های بومی و تلقیق داده‌ها و بهره‌گیری از روش استدلال منطقی، جدول شماره ۳ در مورد ساز و کار و نحوه تأثیرگذاری نظام فعالیت‌ها بر شکل‌گیری کالبد و سازمان فضای خانه بومی حاصل می‌گردد.

این جدول از دو ستون اصلی تشکیل شده است:

ستون اول: نظام فعالیت‌ها

ستون دوم: بیان کالبدی منتج از نظام فعالیت‌ها همان گونه که اشاره شد برای فهم نحوه اثر بخشی سیستم فعالیت‌های حاصل از شیوه زندگی بر شکل‌گیری کالبد و سازمان فضایی خانه بایستی نظام فعالیت‌ها به اجزا

به صورت مصداق‌هایی مشخص بدان اشاره شده است. به‌عنوان مثال تحلیل داده‌های کیفی مردم‌نگاری نشان می‌دهند وجود اتاق‌های چند عملکردی در گونه‌ها به‌منظور پاسخگویی به الگوی فعالیت‌های جمعی متنوع نظیر غذا خوردن، خوابیدن و شب‌نشینی بوده است که خود ناشی از زندگی به شیوه خانواده گسترده می‌باشد. این شیوه زندگی خود نیز می‌تواند مصداقی باشد برای متغیر فرهنگی - اجتماعی ساختار خانواده که خود تحت تأثیر اصل تعاون به‌عنوان یک مفهوم ارزشی که در آموزه‌های دینی آنان مطرح شده، شکل گرفته است.

یک اتاق همیشه تمیز و آراسته ویژه مهمان پاسخی است به الگوی رفتاری اولویت مهمان بر کارکردهای درون خانه بر اهالی که خود منتج از شیوه زندگی در جهت تکریم هم‌نوع، انسان دوستی و صله ارحام بوده و حاصل متغیر فرهنگی - اجتماعی روابط اجتماعی و خویشاوندی است (جدول شماره ۲).

داده‌ها و یافته‌های پژوهش

یافته‌های مربوط به سیستم فعالیت‌ها (نظام رفتاری) ساکنان بومی

با توجه به مباحث مطرح شده در چارچوب نظری پژوهش، سیستم فعالیت‌ها (نظام رفتاری) را می‌توان یکی از عینی‌ترین و ملموس‌ترین بیان‌های فرهنگ سکونت و شیوه زندگی معرفی نمود. لذا برای خوانش نظام‌های فعالیت در محیط مصنوع (خانه بومی بشرویه در پروژه حاضر) می‌توان آن‌را به سلسله مراتبی تفکیک کرد از جمله: (۱) فعالیت محض، (۲) چگونگی انجام دادن آن فعالیت، (۳) چگونگی همکاری آن فعالیت با فعالیت‌های وابسته در راستای شکل‌دهی به نظام فعالیت‌ها و (۴) معنای فعالیت.

این الگو برای تمامی فعالیت‌ها اعم از خوراکی، پوشاکی، گفتاری، دیداری، حرکتی و... قابل استفاده

از ادب در هنگام نشستن بر سر سفره غذا و رعایت احترام به بزرگترهای جمع، در حفظ جایگاه نشستن و ترتیب کشیدن غذا بوده است که منجر به این بیان کالبدی شده است که سفره غذا برای افراد خانواده و مهمانان نزدیک در فضاهایی مانند ایوان یا اتاق بادگیر پهن می‌شده، اما در مهمانی‌های رسمی این کار در اتاق مهمان یا همان اتاق بزرگ صورت می‌گرفته است (جدول شماره ۳).

و مراتبی تفکیک کردند. که این امر در زیر مجموعه ستون یک در چهار مرتبه انجام پذیرفته است. به‌عنوان مثال غذا خوردن به‌عنوان یک فعالیت خوراکی که وابسته به جنبه ثابت و نوعی انسان است، در شیوه زندگی بومی مورد مطالعه به‌صورت نشستن روی زمین و دور سفره غذا، اتفاق می‌افتاده و تحلیل نظرات ارائه شده ساکنان بومی نشان می‌دهد معنا و کیفیت این فعالیت نشان

خانه کریم‌زاده		خانه نصیری		خانه پناهی دو صفا	
خانه زینحانی		خانه جهانی		خانه پناهی چهار صفا	
خانه عالی‌تپه		خانه حسین‌پور		خانه ملا محمد تقی	
خانه آسمان پور		خانه عطایی		خانه چارودانی	
خانه اکبریزاد		خانه اکبری		خانه مستوفی	
خانه‌های پهلوی		خانه‌های قاجار		خانه‌های صفویه	

ج ۱. نمونه‌ای از خانه‌های دوره صفویه، قاجار و پهلوی بشرویه. منبع: نگارندگان.

بحث (تحلیل یافته‌ها)

پروفیل (مدل ارزشی) کیفیت شیوه زندگی بومی

دلایل تنوع آن‌ها و ارتباط بین شیوه زندگی و شکل و سازمان فضا را شرح می‌دهد. در شیوه زندگی بومی در نمونه مورد مطالعه خانه محلی برای تجلی بخشیدن به ارزش‌های بومی - سنتی، دینی و حفظ خانواده است. از این رو خانه، خانواده و

تحلیل‌ها نشان داد چگونه ویژگی‌های سیستم‌های فعالیت (نظام‌های رفتاری) به ویژگی‌های خاص استقرارها و سازمان فضایی خانه بومی می‌انجامد و

روابط خانوادگی آهنگ زبان شناسانه مشترک و معانی نزدیک به هم دارند. در این شیوه زندگی تحت تأثیر نقش حریم (تأثیرگذار بر روابط خانوادگی و جایگاه زنان) خانه باید حریم اندرونی و بیرونی داشته باشد. اما در این شیوه زندگی مرزی میان محرمان ساکن خانه وجود نداشته و حریم جمعی خانوادگی به حریم خلوت و فردی برتری دارد. از این رو فرزندان خانه هر کدام اتاق خصوصی خود را ندارند. همچنین ارتباطات قوی خویشاوندی و همسایگی، تکریم همنوع و انسان دوستی از ویژگی‌های بارز این شیوه زندگی می‌باشد.

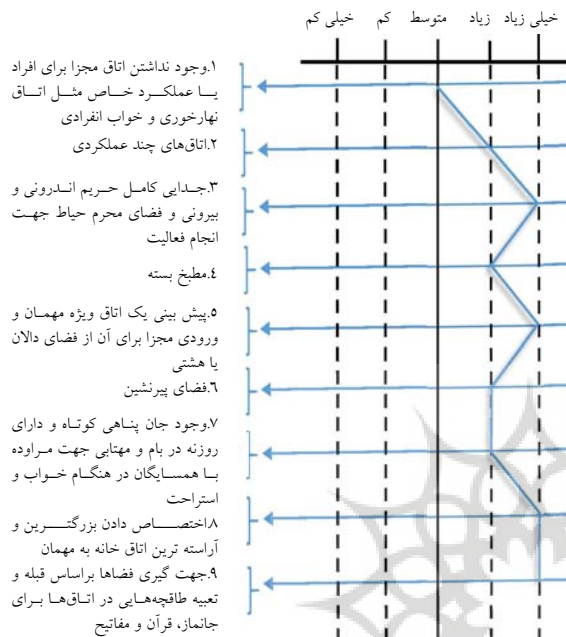
متغیرهای اجتماعی	شیوه زندگی	فعالیت‌ها (الگوهای رفتاری)	بیان کالبدی
ساختار خانواده تحت تأثیر تعاون (تعاونوا علی البر و التقوی) و پسر سالیاری	- خانواده‌های گسترده - تأمین نیروی کار برای تولید - برتری حریم جمعی به حریم خلوت و فردی - زندگی جمعی و مشارکتی اعضای خانواده	اشتغال موروثی: زندگی فرزندان در خانه پدری بعد از ازدواج جهت تأمین نیروی انسانی برای کار و تولید - فعالیت‌های درون خانه به صورت جمعی مثل غذا خوردن، شب نشینی و خوابیدن	- اتاق‌های چند عملکردی (نظیر سه دری) - هر اتاق به عنوان یک خانه مجزا - وجود نداشتن اتاق مجزا برای افراد یا عملکرد خاص مثل اتاق نهارخوری و خواب انفرادی - ساختن خانه‌ها در کنار یکدیگر یا در برخی موارد اضافه کردن اتاق به خانه
زنان تحت تأثیر حریم و حجاب (یا ایها الذین آمنوا لا تدخلوا بیوتا غیر بیوتکم حتی تستانسوا و تسلموا علی اهلها)	- تحت تأثیر نقش پر رنگ محرمیت	- فعالیت زن در حریم خصوصی و محفوظ از دید - عدم تداخل فعالیت‌های روزمره خانواده با فعالیت‌های مربوط به مهمانی‌ها - زنان در بعضی مواقع در خارج شدن از خانه محدودیت داشتند	- وجود سلسله مراتب فضایی عمومی و خصوصی - جدایی کامل حریم اندرونی و بیرونی در بیشتر خانه‌ها و وجود فضای محرم حیاط جهت انجام فعالیت‌هایی نظیر شست و شوی و... - آشپزخانه بسته - پیش‌بینی یک اتاق ویژه مهمان و ورودی مجزا برای آن از فضای هشتی یا دالان (برای اینکه مهمان داخل صحن خانه نشود) - در برخی خانه‌ها استفاده از فضای بالای سباط کوچک با ورودی از هشتی برای مهمان (نظیر خانه مستوفی)
موقعیت اجتماعی	- عوام: خدمه نداشتند و تمامی کارها توسط اعضای خانواده انجام می‌شده است. - اعیان: خدمه داشتند	- زندگی روزمره به هم‌راه فعالیت‌های مربوط به کار و اشتغال - زندگی روزمره و مهمانی‌های فراوان در اعیان، جشن‌ها و مراسم سوگواری و...	- بخش بیرونی خانه بسیار ساده و بی‌تکلف و فاقد تزیینات - خانه‌هایی با متراژ کوچک در برخی موارد حدود ۶۰ مترمربع (نظیر خانه‌های خیری، ملا محمد تقی، نصیری) - سر در رفیع و دارای تزیینات و مقرنس کاری - ارتفاع بادگیر بلندتر و دارای چشمه‌های بیشتر و حتی تعداد بادگیرها بیشتر نظیر خانه مستوفی - خانه‌های بزرگ و دارای اندرونی و بیرونی مجزا و مترازی‌های بزرگتر - فضاها و اتاق‌های متعدد و فضایی مربوط به خدمه خانه
روابط اجتماعی	- همیشه آماده پذیرایی از مهمان - تکریم هم نوع و انسان دوستی	- اولویت مهمان بر کارکردهای درون خانه بر اهالی	- یک اتاق همیشه تمیز و آراسته ویژه مهمان - اختصاص دادن بزرگترین اتاق خانه به مهمان (مهمانخانه) - وجود سکوهایی در جلوی ورودی جهت نشست و گفت‌وگو با دیگران یا به‌نحو دیگر کمک به کسانی که باری را بر دوش حمل می‌کنند (فضای پیرنشین)
روابط خویشاوندی تحت تأثیر صله ارحام	- دید و بازدید با فواصل زمانی کم	- روابط به صورت رفت و آمدی و حضوری و پذیرایی در وعده‌های نهار یا شام	- استقرار خویشاوندان در خانه‌هایی در کنار یکدیگر - ارتباط خانه‌ها از طریق بام و یا استقرار خانواده‌ها در یک دربند
روابط همسایگی	- ارتباط قوی همسایگی و محدود نشدن دید و بازدیدها به مهمانی‌های فامیلی	- اکثراً به صورت شب نشینی به همراه خواندن مختارنامه، شاهنامه و دیوان حافظ	- وجود جان پناه‌هایی کوتاه و دارای روزنه در مهتابی جهت مرآوده با همسایگان در هنگام خواب - استفاده از راه پله در گذر برای ورود مستقیم به بام خانه‌ها

ج ۲. اثرگذاری متغیرهای فرهنگی - اجتماعی بر کالبد فضایی خانه بومی. منبع: نگارندگان.

بیان کالبدی	نظام‌های فعالیت			
	معنای فعالیت	فعالیت‌های وابسته	چگونگی انجام	فعالیت محض
آشپزخانه در جبهه شمالی. تعبیه محل‌هایی برای اجاق و دودکش. قرار گرفتن انبار آذوقه (بنجه دو) در داخل یا پشت مطبخ.	تعداد زیاد اعضای خانواده. مهمان‌نوازی. بیان کننده نقش اصلی زن در خانواده.	دسترسی به انبار آذوقه (بنجه دو). ایجاد هواکش برای خروج دود.	استفاده از سوخت هیزم، مواد غذایی و ظروف مختلف برای تهیه غذا و مخلفات آن.	آشپزی
سفره غذا برای افراد خانواده و مهمانان نزدیک در فضاهایی مانند ایوان یا اتاق بادگیر پهن می‌شده. اما در مهمانی‌های رسمی این کار در اتاق مهمان یا همان اتاق بزرگ صورت می‌گرفت.	رعایت ادب در هنگام نشستن بر سر سفره. رعایت احترام به بزرگترهای جمع، در حفظ جایگاه نشستن و ترتیب کشیدن غذا.	تهیه غذا. گردهم آمدن تمام اعضای خانواده بر سر سفره.	نشستن روی زمین دور سفره غذا.	غذا خوردن
وجود حوض در مرکز مون سرا جهت استفاده از آب و انجام فعالیت	توجه به نظافت و پاکیزگی و استفاده‌ی بهینه از آب شرب والله یحب المطهرین النظافه من الایمان	آوردن لباسها و ظروف کنار حوض جهت شست و شوی، بستن طناب در صوفه و مون سرا	نشستن در کنار حوض و پرداختن به شست و شوی لباسها	شستن ظروف و لباسها
اهالی خانه در فصل زمستان اغلب در اتاق‌های نشیمن می‌خوابیدند اما در فصل تابستان در مهتابی می‌خوابیدند. راه داشتن بام خانه‌ها به یکدیگر.	به علت نبود برق، شبها زود می‌خوابیدند و سحر برای نماز بیدار می‌شدند. وجود رابطه خویشاوندی بین همسایه‌ها. وجود اعتماد و رابطه صمیمی میان همسایه‌ها.	جمع کردن ملزومات خواب در پستو یا گوشه اتاق در زمستان و جمع کردن آن در گوشه صوفه در فصل تابستان و مراده بنا همسایه‌ها در هنگام خواب در مهتابی.	تعویض لباس و پوشیدن البسه راحت و خوابیدن بر روی زمین و استفاده از لحاف، تشک و بالشت.	خوابیدن
تخصیص اتاق بزرگ و پاکیزه برای مهمانان (مهمانخانه)	مهمان‌نوازی، مردم‌داری، آبرو داری. مهمان حیب خداست الضیف دلیل الجنه	تهیه انواع غذاها، چای و... پاکیزه نگه داشتن اتاق‌ها.	ایجاد فضایی مناسب و درخور مهمان. پذیرایی با انواع غذا و شیرینی.	پذیرایی از مهمان
وجود اتاق کرسی و استفاده آن در فصول سرد و وجود اتاق نشیمن بادگیر در فصول گرم	انسجام روابط خانوادگی و قوی بودن روابط خویشاوندی و استفاده از خرد جمعی	حضور افراد خانواده در یک مکان	گرد هم آمدن تمامی افراد خانواده جهت گفتگو در مورد مسائل خانواده	دور هم جمع شدن افراد خانواده
جهت‌گیری نمایی که ورودی در آن قرار دارد اکثراً به سمت مشرق است مگر در صورت وجود محدودیت (نوعی ارتباط استعاری بین زمان خروج از خانه و شروع فعالیت‌های روزمره با طلوع خورشید)	سحر خیزی همراه با امید و آری به شروع زندگی روزانه	خوردن صبحانه و شروع زندگی خانوادگی و روزمره		بیدار شدن از خواب
ایجاد اتاق بزرگ برای جمع شدن دور کرسی در زمستان (زمستان نشین) و صفه، ایوان و مهتابی در تابستان	صله رحم، ایجاد پیوند اجتماعی بین همسایه‌ها	نشستن دور کرسی در فصل زمستان و در ایوان و صوفه در فصل تابستان.	جمع شدن با همسایه‌ها یا خویشاوندان دور هم و صحبت کردن در مورد مسائل گوناگون.	شب زنده داری
کنج صفه یا ایوان، تخت‌های گوشه حیاط در روزها و مهتابی و بام در شب‌های تابستان و پستو در زمستان	نیاز انسان برای تفکر به خود و مسائل گوناگون	احساس نیاز تفکر و خلوت کردن با خویش احساس نیاز به دوری از اجتماع و پرداختن به خود	نشستن در گوشه‌ای از خانه و تفکر و رویا پردازی در مورد مسائل زندگی	خلوت کردن

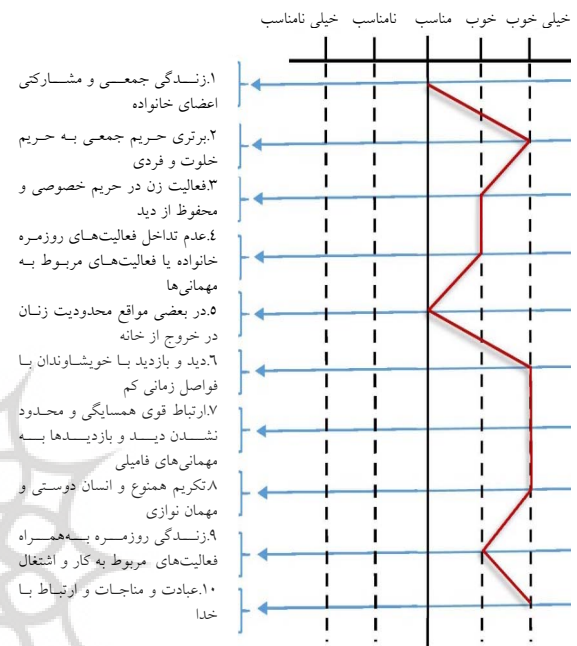
ج ۳. اثرگذاری متغیرهای فرهنگی - اجتماعی بر کالبد فضایی خانه بومی. منبع: نگارندگان.

استقرارها انعکاس می‌یابد. این پروفیل‌ها علاوه بر اینکه امکان قیاس تحلیلی را فراهم می‌آورد همچنین کمک به سازمان‌بندی و فشردگی و مقدار زیادی از اطلاعات و متغیرهای ویژه و بسیار مختلف را بر عهده دارند.

ن ۴. پروفیل کیفیت سازمان فضایی خانه بومی از نگاه ساکنان. منبع: نگارندگان.

به‌منظور ارائه پروفیل کیفیت شیوه زندگی از منظر ساکنان بومی بایستی ویژگی‌ها و اجزای شیوه زندگی که در پژوهش بررسی و تشریح گردید برای استفاده در پروفیل‌ها لیست شده، ردیف گردند و ارزش‌گذاری شوند (نمودار شماره ۳).

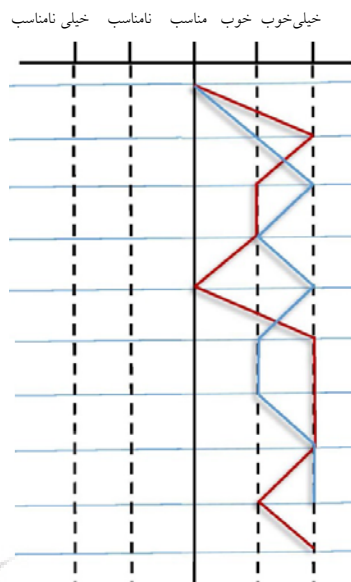
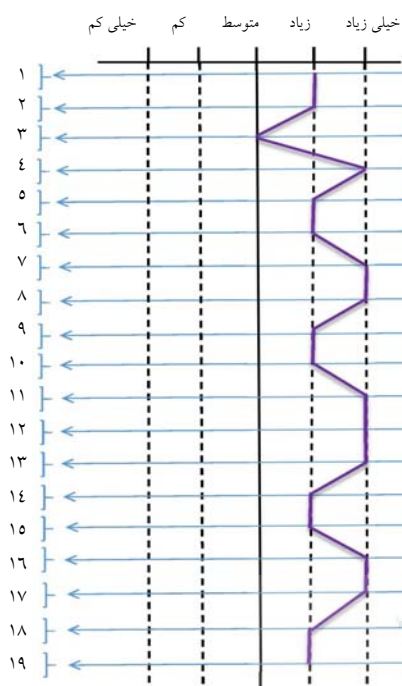
ن ۳. پروفیل کیفیت شیوه زندگی. منبع: نگارندگان.

قیاس تحلیلی پروفیل حاصل از نظام رفتاری (سیستم فعالیت‌ها) با پروفیل کیفیت سازمان فضایی خانه در صورتی که داده‌ها و یافته‌های مربوط به سیستم فعالیت‌ها، حاصل از مطالعات انجام شده لیست شده و از نظر ساکنان بومی ارزش‌گذاری شوند، پروفیل کیفیت سیستم فعالیت‌ها حاصل می‌شود (نمودار شماره ۶). همچنین با بهره‌گیری از یافته‌های حاصل از روش گونه‌شناسی خانه‌ها و ارزش‌گذاری اجزا و عناصر شکل‌دهنده سازمان فضا از منظر کاربران، پروفیل کیفیت سازمان فضایی خانه از نظر ساکنان بومی حاصل می‌شود (نمودار شماره ۷). مقایسه این دو نمودار نشان می‌دهد که

پروفیل (مدل ارزشی) کیفیت سازمان فضایی خانه در ارتباط با مؤلفه‌های شیوه زندگی بومی به‌منظور پاسخ به این سوال که آیا پروفیل کیفیت شیوه زندگی در پروفیل کیفیت محیطی منعکس می‌شود یا نه؟ ابتدا ویژگی‌های سازمان فضا در ارتباط با شیوه زندگی (حاصل از بخش قبل) لیست شده و پروفیل کیفیت سازمان فضایی از نگاه ساکنان حاصل می‌شود (نمودار شماره ۴). سپس هر دو پروفیل در یک مدل ارائه می‌شوند.

مدل مقایسه‌ای (نمودار شماره ۵) نشان می‌دهد چگونه شیوه زندگی در یک بوم در کیفیت محیطی سیستم

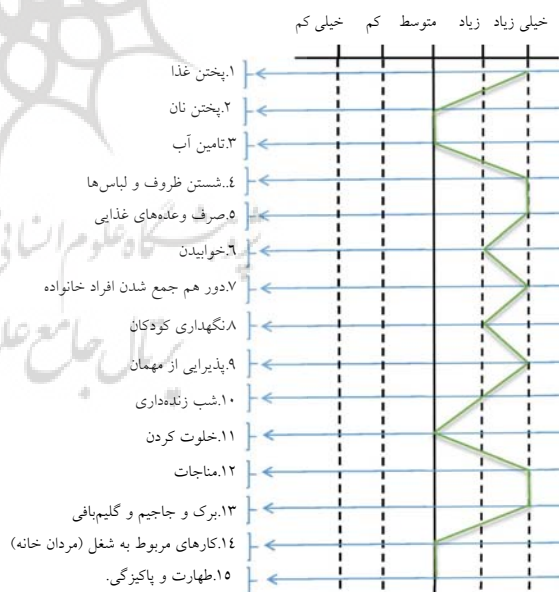
میزان رضایت‌مندی ساکنان از سازمان فضایی خانه ارتباط مستقیمی با نظام رفتاری، معنا و کیفیت سیستم‌های فعالیت دارد (نمودار شماره ۸).

ن ۵. مدل مقایسه‌ای حاصل از کیفیت شیوه زندگی و سازمان فضایی خانه. منبع: نگارندگان.

۱. تعبیه محل‌هایی برای اجاق و دودکش
۲. قرار گرفتن انبار آذوقه (بنجه دو) در داخل یا پشت مطبخ
۳. وجود سرداب در خانه در زیر اتاق بادگیر برای تامین آب شرب
۴. وجود حوض آب در مرکز مون سرا جهت استفاده از آب و انجام فعالیت
۵. استفاده از فضای ایوان (صفه) و اتاق نشیمن بادگیر برای پهن کردن سفره و صرف غذا
۶. در مهمانی‌ها استفاده از اتاق مهمان (اتاق بزرگ) جهت صرف غذا
۷. استفاده از اتاق نشیمن (پنج دری و زمستان نشین) برای خوابیدن در فصل سرما در زمستان
۸. استفاده از فضای مهتابی و بام برای خوابیدن در فصل تابستان
۹. اتاق کرسی و استفاده آن در فصول سرد
۱۰. اتاق نشیمن بادگیر در فصول گرم
۱۱. وجود اتاق‌های آفتابگیر (جبهه شمالی) برای استفاده در فصل زمستان
۱۲. فضای مون سرا
۱۳. وجود اتاق مهمان (بزرگترین و آراسته‌ترین فضا)
۱۴. استفاده از بام و مهتابی در شب‌های تابستان
۱۵. صفه (ایوان) و مون سرا (همراه با حوض آب و تخت‌هایی در کنج آن) در روزهای تابستان
۱۶. توجه به ساخت و شکل‌گیری فضاها براساس جهت قبله
۱۷. ایجاد طاقچه‌هایی در اتاق‌های سه دری و نشیمن برای گذاشتن سجاده، قرآن و مفاتیح
۱۸. جدایی فضای تر از خشک
۱۹. سرویس بهداشتی در بیرون اتاق‌ها و فضای زندگی

ن ۷. پروفیل کیفیت سازمان فضایی خانه بومی در ارتباط با مؤلفه‌های رفتاری. منبع: نگارندگان.

ن ۶. پروفیل کیفیت سیستم فعالیت‌ها (نظام رفتاری) ساکنان بومی. منبع: نگارندگان.

۳. وجود فضای باز و محرم مون سرا جهت انجام فعالیت‌ها و بروز رفتارهایی در مقیاس خانواده

۴. بهره‌گیری از عنصر آب و طبیعت در فضای مون سرا

۵. انعطاف‌پذیری و چند عملکردی بودن فضای زندگی خانوادگی

۶. ایجاد فضایی به‌عنوان نشیمن خصوصی در عرصه خصوصی (به‌منظور روابط بیشتر خانوادگی)

۷. وجود فضاهای نیمه باز (صفه و ایوان) برای ارتباط بیشتر افراد خانواده و انجام فعالیت

۸. وجود فضایی جهت انبار مواد غذایی و لوازم (ب) راهکارهای پیشنهادی در ارتباط با حریم بصری فضاها

۹. ایجاد حریم بصری بین ورودی و فضای درونی

۱۰. عدم ارتباط بصری بین فضای پذیرایی مهمان و عرصه خصوصی خانه

۱۱. ایجاد حریم بصری بین مطبخ (آشپزخانه) و فضای پذیرایی مهمان (مهمان خانه)

۱۲. ایجاد ارتباط بصری بین فضای نشیمن خصوصی و مون سرا

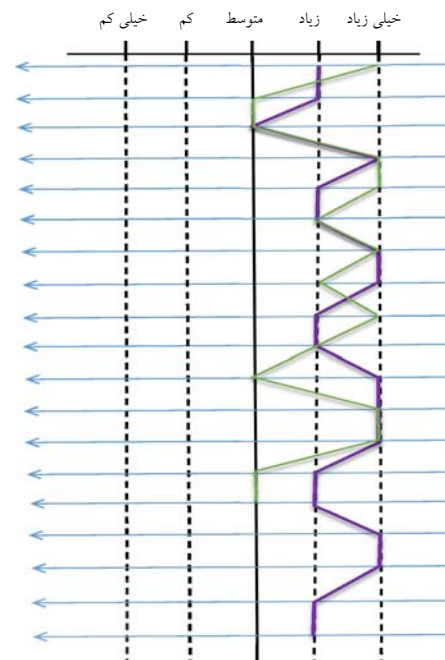
۱۳. ایجاد ارتباط بصری بین فضای نیمه باز (صفه و ایوان) و فضای باز مون سرا

۱۴. راهکارهای پیشنهادی در ارتباط با سلسله مراتب دسترسی

۱۵. ایجاد دسترسی آسان بین فضای نیمه باز و فضای باز مون سرا

۱۶. دسترسی آسان فضای نشیمن خصوصی به فضای نیمه باز (صفه و ایوان)

۱۷. دسترسی آسان بین فضای انبار مواد غذایی و فضای مطبخ (آشپزخانه)

– پروفیل میزان رضایت‌مندی ساکنان بومی از نحوه انجام فعالیت‌های روزمره
– پروفیل کیفیت سازمان فضایی خانه بومی

۸. مدل مقایسه‌ای کیفیت سیستم فعالیت‌ها و سازمان فضایی خانه بومی. منبع: نگارندگان.

پیشنهادها و راهکارهایی برای رسیدن به یک الگوی

طراحی مبتنی بر شیوه زندگی بومی

با تحلیل پروفیل‌ها و یافته‌های پژوهش می‌توان پیشنهادهای زیر را برای رسیدن به یک الگوی طراحی مد نظر قرار داد:

الف) راهکارهای پیشنهادی در ارتباط با سازمان فضایی خانه

۱. بهره‌گیری فضاهای اصلی زندگی و کار از نور و تهویه طبیعی

۲. پیش‌بینی فضایی مجزا برای پذیرایی

۱۷. سرویس بهداشتی در بیرون اتاق‌ها و فضای زندگی

نتیجه

برای فهم بهتر ارتباط کالبد خانه و شیوه زندگی باید الگوها و ارزش‌هایی را شناخت که براساس آن فضا، سازمان و زندگی، جریان می‌یابد. چرا که مفهوم فرهنگ، مظاهر و نمودهای آن به نظر می‌رسد نه تنها در برداشت مردم، باورها، ارزش‌ها، هنجارها، آداب و رسوم و رفتار، بلکه در طراحی اشیاء و محیط زیست مصنوع، از جمله خانه‌ها و محله‌ها تأثیرگذار است. در نتیجه فرم و شکل خانه‌ها، پلان‌ها و طراحی درون آن‌ها (سازمان فضایی)، در یک همسایگی می‌تواند فرهنگ سکونت ساکنانش را حمایت (پشتیبانی) یا مختل نماید. شیوه زندگی و وجوه نهان فعالیت‌ها (چگونگی انجام، دیگر، معنی و کیفیت فعالیت) می‌توانند به راحتی به محیط ساخته شده (کالبد و سازمان فضایی خانه بومی) و طراحی مرتبط شوند. نکته اصلی این است که یافته‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد تنوع زیاد وجوه نهفته فعالیت‌های محض است که به تنوع استقرارها برای این فعالیت‌ها و تنوع سیستم‌های استقرارها برای سیستم‌های فعالیت‌ها منجر می‌شود و سپس تنوع محیط‌ها مانند انواع سازمان فضایی را در محیط‌های مسکونی بومی مختلف سبب می‌شوند. بنابر این خوانش و فهم ویژگی‌های شیوه زندگی بومی و سیستم‌های فعالیت ناشی از آن بسیار مهم بوده چرا که آن‌ها به ویژگی‌های خاص استقرارها و محیط‌ها انجامیده و دلایل تنوع آن‌ها و در نتیجه ارتباط بین شیوه زندگی و محیط ساخته شده مصنوع را شرح می‌دهند.

لذا بایستی اذعان داشت شیوه زندگی و سیستم‌های فعالیت، هر دو باهم، در تحلیل و طراحی بسیار مفید هستند.

پیشنهاد برای آینده

سنجش و تحلیل نتایج حاصل از اجرای سازمان فضایی بیان شده در طراحی خانه‌ها، بر میزان رضایتمندی ساکنان بومی و تحقق مؤلفه‌های رفتاری مورد نظر آنان و نوع و میزان روابط افراد خانواده می‌تواند موضوع پژوهش‌های آینده باشد. همچنین آنالیز پیکره‌بندی فضایی خانه‌ها نشان دهنده ایجاد تغییرات شگرف در پیکره‌بندی و سازمان فضایی خانه‌ها از دوره پهلوی به بعد بوده که در نتیجه به مرور زمان فضاها با از دست دادن ارزش مکانی خود موجب شده‌اند تا نقش افراد در خانواده دچار دگرگونی شود. حال بایستی دید این تغییر نقش تا چه حدی بر روابط خانوادگی و اجتماعی تأثیرگذار بوده و سبب ساز تغییرات بیشتری در پیکره‌بندی و سازمان فضایی خانه‌ها شده است.

پی‌نوشت

۱. تعبیر راپاپورت از پروفیل‌های طراحی محیط، کیفیت‌های متنوع محیط‌هاست که وقتی مثبت است، رضایت برای مردم فراهم می‌آورد و وقتی که انتخاب می‌گردند، محیط‌های با ویژگی‌های منفی را رد می‌کنند. این‌ها کیفیت‌های روانشناختی، بیو اجتماعی و فرهنگی از محیط‌ها هستند. این ویژگی‌ها یا اجزای کیفیت محیطی می‌توانند شناسایی شوند، مطالعه گردند، لیست شوند، ردیف گردند و مرتبط شوند. آن‌ها به بهترین وجه توسط پروفیل‌های کیفیت‌های محیطی شرح داده می‌شوند و بسیار ساده‌تر مرتبط می‌گردند (راپاپورت ۱۳۹۱، ۹۱-۸۹). جهت مطالعه بیشتر به کتاب «فرهنگ، معماری و طراحی» نوشته آموس راپاپورت مراجعه گردد.

2. Amos Rapoport
3. Gifford
4. Gaston Bachelard

فهرست منابع

- اسدی مقدم، حسین. (۱۳۷۶)، مفاخر بشرویه، دهقانی، قم.
- الکساندر، کریستوفر. (۱۳۸۷)، زبان الگو: شهرها، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران.
- باشلار، گاستن. (۱۳۹۱)، بوطیقای فضا، ترجمه مریم کمالی و محمد شیرچیچ، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، تهران.
- بل، سایمون؛ ریسمانچیان، امید. (۱۳۸۹)، شناخت کاربردی پناهی، سید غلامرضا. (۱۳۷۳)، جغرافیای تاریخی بشرویه، رساله کارشناسی ارشد، گروه تاریخ و تمدن اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد
- جعفری، عباس. (۱۳۷۷)، شناسنامه جغرافیای طبیعی ایران، مؤسسه گیتاشناسی، تهران.
- چیدمان فضا در درک پیکره بندی فضایی شهرها. نشریه هنرهای زیبا.
- حائری مازندرانی، محمدرضا. (۱۳۸۸)، نقش فضا در معماری ایران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
- دیبا، فرح. (۱۳۵۳)، در رهگذر کویر، فرح دیبا، تهران.
- راپاپورت، ایروس. (۱۳۹۱)، فرهنگ، معماری و طراحی، ترجمه ماریا برزگر و مجید یوسف نیایشا، انتشارات شلفین، ساری.
- سلطانزاده، محمد صادق. (۱۳۸۳)، بشرویه شهر خوبی‌ها، فقط بشرویه‌ایها بخوانند، سرویس ایران‌شناسی، خراسان.
- عینی‌فر، علیرضا. (۱۳۸۲)، الگویی برای تحلیل انعطاف‌پذیری در مسکن سنتی ایران، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۳.
- عینی‌فر، علیرضا. (۱۳۷۹)، عوامل انسانی - محیطی مؤثر بر طراحی مجموعه‌های مسکونی، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۸.
- فون مایس، پی.یر. (۱۳۸۶)، نگاهی به مبانی معماری، از فرم تا مکان، ترجمه سیمون آیوازیان، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- قرآن کریم. (۱۳۷۴)، ترجمه ناصر مکارم شیرازی، دارالقرآن کریم، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، تهران و قم.
- کوپر مارکوس، کلر. (۱۳۸۲)، خانه نمادی از خویشتن، ترجمه احمد غلیقیان، فصلنامه فرهنگستان هنر.
- گروت، لیندا. (۱۳۹۲)، روش‌های تحقیق در معماری. ترجمه منوچهر مزینی، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.
- گروت، یورگ. (۱۳۸۸)، زیبایی شناسی در معماری، ترجمه جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- لنگ، جان. (۱۳۸۱)، آفرینش نظریه معماری، نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه علیرضا عینی‌فر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- معاریان، غلامحسین. (۱۳۷۲)، آشنایی با معماری مسکونی ایرانی، گونه شناسی درونگرا، دانشگاه علم و صنعت، تهران.
- یزدانفر، عباس؛ موسوی، مهناز؛ دقیق، هانیه زرگر. (۱۳۸۷) تحلیل ساختار فضایی شهر تبریز در محدوده بار و با استفاده از تکنیک اسپیس سیتکس. ماهنامه بین المللی راه و ساختمان. ۶۷، ۶۹-۵۸.
- Alexander, Christopher. (1977), A Pattern Language, Oxford University Press, New York.
- Altman, I., & Chemers, M. M., Cultural aspects of environmental- behavior relationships. In H. C.
- Triandis & R. W. Brislin (Eds.). (1980), Hand book of cross- cultural psychology (vol.5, PP. 335-394). Boston: Allyn & Bacon.
- Baydar, Gulsum. (2004), The Cultural Burden of Architecture. Journal of Architectural Education.
- Ghafourian, Mitra. (2012), A Correlation Model On Flexible Building Design With User Satisfaction in Residential Unit Plan, PHD Dissertation, UTM, Malaysia.
- Gifford, R. (1998), "Environmental Psychology, Principles And Practice", Privacy And Human Behavior, Allyn and Bacon.
- Hohmann, Hasso. (2005), Culture of memory and maya architectural documentation and interpretation of structure of chunchimi. Anthropological Notebooks
- Malkawi, F. & Al- Qudah, I. (2003), The house as an expression of social worlds: Irbid's elite and

their architecture, journal housing and the Built Environment. 18, 25-48.

- Napadon,Thungsakul.(2001),A syntatic analysis of spatial configuration towards the understanding of continuity and change in vernacular living space: a case study in the upper northeast of Thailand, Bell & Howell information and learning company.

- Oliver, Paul. (2006). Built to meet needs: cultural issues in vernacular architecture, Amsterdam; Boston; London, Architectural.

- Ozaki, R.,(2002). Nausing as areflection of culture: Privatized living and privacy in England and Japan,.

- Rapoport, Amos.(1999). A framework for studying vernacular design. The Journal of Architectural and Planning Research, 16(1), 52-64.

- Rapoport,Amos.(1969). House Form and Culture, United State Of America, University Of Wisconsin-Milwaukee.

- Robbins,Edward.(1984). Architecture and culture: a research strategy. Design Studies.

- Roberts-Hughes,Rebecca.(2011). The case for space, The size of England's New Homes, Royal institute of British Architects.

- Said, Ismail.(2001). Cultural-Ethnic Landscape of Terrace Housing Community in Peninsular Malaysia JurnalTeknologi B.

- Triandis, H. C., Culture and social behavior, New York: Mc Graw- Hill,1994.

- <https://doi.org/10.22034/37.164.69>